

Особливості професійного самоздійснення спеціалістів в галузі інформаційних технологій (програмістів)

Анотація. В статті представлені результати емпіричного дослідження з проблеми особливостей професійного самоздійснення спеціалістів в галузі інформаційних технологій (програмістів). Було виявлено що у програмістів, які брали участь в нашому дослідженні, здебільшого достатньо високий загальний рівень професійного самоздійснення, який залежить в них від рівня потреби у професійному вдосконаленні, від формування власного «життєво-професійного простору» та використання професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями. Показники професійного самоздійснення в них залежать як від ознак показників внутрішньо-професійного, так і від зовнішньо-професійного самоздійснення. Було визначено, що чим вищим у них є рівень внутрішньо-професійного самоздійснення, тим нижчими в них є показники підтримки, гнучкості поведінки та самоприйняття. А чим вищою є здатність до взаємодії та спільних дій, тим швидше в них формується проект власного професійного розвитку. Також важливим чинником є постановка фахівцями нових професійних цілей. Визначено, що в них є низьким рівень взаємодії з іншими фахівцями і прийняття їхньої агресії. У програмістів нашої вибірки визначено досить високий рівень внутрішньої мотивації. Рівень зовнішньої позитивної мотивації в них впливає на постійну постановку нових професійних цілей, а рівень зовнішньої негативної мотивації пов'язано з рівнем визнання досягнень професійним співтовариством. Самоефективність програмістів залежить від розкриття ним власного особистісного потенціалу і постійного прагнення до професійної автономії і незалежності.

Ключові слова: самоздійснення, професійне самоздійснення, мотивація, програміст, ознаки самоздійснення, самоефективність, фахівці.

Постановка проблеми. Професія програміста як фахівця в галузі інформаційних технологій сформувалася порівняно недавно і по праву вважається однією з ключових у ході інформаційно-комп'ютерної революції, є затребуваною і перспективною. Але є не достатньо вивченою, особливо стосовно проблеми професійного самоздійснення. Тому безперечно актуальним є проблема визначення особливостей професійного самоздійснення спеціалістів в галузі інформаційних технологій (програмістів).

Вихідні передумови. Особистість самостійно обирає ситуацію та шлях свого розвитку, свого професійного самоздійснення, при цьому постійно змінюючи себе як у внутрішньо-професійному, так і зовнішньо-професійному аспектах [5]. Професійне самоздійснення — як одна із найважливіших форм життєвого самоздійснення, що характеризується високим рівнем розкриття особистісного потенціалу фахівця у обраній професії, розвитком його здіб-

ностей, взаємопоеднанням із професією, повсякчасною затребуваністю його професійної кваліфікації, широким використанням його професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями [6].

Розвиток інформаційних технологій створює нові області діяльності, в яких складається своя психологічна реальність. Поява нових видів діяльності породжує нові психологічні компоненти і взаємозв'язки і усередині самої особистості, і в соціальній сфері, які, суб'єктивно відображаючись, впливають і на саму діяльність і на її результати, що у свою чергу, впливає не тільки на особистість її учасників, але й на людську діяльність в цілому [3].

Проблема психологічного дослідження в системі «людина-комп'ютер» носить не тільки міждисциплінарний, але і міжгалузевий характер [2]. Це вивчення розвивалося по різних напрямках. Зокрема, вивчалася взаємодія людини і комп'ютера як «людина-знакова система» і створюваний при цьому образ світу [1; 4]. В цих

дослідженнях підкреслювалося сприйняття комп'ютера як живої істоти, наділеної антропоморфними рисами. Так, розглядалися основні аспекти взаємодії людини і комп'ютера — анонімність, регресія, створення стереотипів, реакції перенесення. Виділялися різні типи персоніфікації комп'ютера, пов'язані з глибокими людськими комплексами. З появою і розвитком мережі інтернет багато досліджень присвячено феномену інтернет-залежності, взаємодії людей в мережі інтернет. Розроблення психологічної тактики і стратегії створення програмних продуктів спиралися на дослідження, що розкривають здебільшого структуру мислення людини при рішенні творчих задач. А от особистості самого фахівця, який працює в галузі інформаційних технологій, його професійному самоздійсненню увага майже не приділялась.

Саме тому **метою нашої статті** є: викладення результатів емпіричного дослідження особливостей професійного самоздійс-

нення спеціалістів в галузі інформаційних технологій (програмістів).

Виклад методики і результатів досліджень. Вибірку нашого дослідження склали спеціалісти в галузі інформаційних технологій (програмісти). Кількість вибірки — 20 осіб, при чому всі вони чоловічої статі. Середній вік — 26 років (від 24 до 30 років). Стаж роботи за професією у середньому 6 років (від 3 до 10 років загального стажу).

В статті ми наводимо результати, які було отримано в емпіричному дослідженні. В психодіагностичний комплекс увійшли наступні методики: опитувальник професійного самоздійснення, самоактуалізаційний тест Е. Шострома (САТ), методика «Мотивація професійної діяльності» (К. Замфір у модифікації А. Реана), Шкала самоефективності (Р. Шварцера та М. Єрусалема).

В таблиці 1 наведено розподіл досліджуваних програмістів за показниками професійного самоздійснення.

Таблиця 1

Розподіл досліджуваних програмістів (n = 19) за показниками професійного самоздійснення

№	Рівень професійного самоздійснення	Загальний		Внутрішньо-професійного		Зовнішньо-професійного	
		бали	%	бали	%	бали	%
1	Низький	≤ 45	-	≤ 21	-	≤ 19	-
2	Нижчий за середній	46-63	-	22-32	-	20-30	-
3	Середній	64-81	10%	33-42	5%	31-40	32%
4	Вищий за середній	82-99	80%	43-51	42%	41-49	63%
5	Високий	≥ 100	10%	≥ 52	53%	≥ 50	5%

Як видно з таблиці 1, високий рівень професійного самоздійснення серед програмістів нашої вибірки мають 10%, вищий за середній — 80%, середній — 10%. При цьому внутрішньо-професійне самоздійснення на високому рівні мають 53%, вищий за середній — 42%, середній — 5%. А от зовнішньо-професійне самоздійснення на високому рівні мають 5%, вищий за середній — 63%, середній — 32%. Нами було проведено аналіз відмінностей показників самоздійснення за віком досліджуваних. Було виявлено, що чим старші

програмісти, тим в них вищим є загальний рівень професійного самоздійснення та рівень внутрішньо-професійного самоздійснення. Також з віком в них підвищуються потреби у професійному вдосконаленні, з'являється проект власного професійного розвитку, переважає задоволення власними професійними досягненнями та розкривається особистісний потенціал і здібності у професії. Чим старшими є програмісти, тим менше в них необхідності використовувати професійний досвід та здобутки інших фахівців. Тобто, з віком вони стають

самостійними і автономними у власній професії.

У таблиці 2 наведено результати кореляційного аналізу узагальнених по-

казників опитувальника професійного самоздійснення із показниками ознак внутрішньо-професійного та зовнішньо-професійного самоздійснення.

Таблиця 2

**Кореляційні зв'язки узагальнених показників
Опитувальника професійного самоздійснення із показниками ознак
внутрішньо-професійного та зовнішньо-професійного самоздійснення**

№	Показники	1	2	3
1	Загальний рівень професійного самоздійснення фахівця	1,00	,66**	,95**
2	Рівень внутрішньо-професійного самоздійснення	,66**	1,00	,44
3	Рівень зовнішньо-професійного самоздійснення	,95**	,44	1,00
4	Потреба у професійному вдосконаленні	,48*	,41	,46*
5	Наявність проекту власного професійного розвитку	,21	,41	,13
6	Переважаюче задоволення власними професійними досягненнями	,33	,61**	,17
7	Постійна постановка нових професійних цілей	,32	,48*	,28
8	Формування власного «життєво-професійного простору»	,51*	,44	,50*
9	Досягнення поставлених професійних цілей	,63**	,32	,63**
10	Визнання досягнень фахівця професійним співтовариством	,79**	,53*	,79**
11	Використання професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями	,47*	,15	,51*
12	Розкриття особистісного потенціалу і здібностей у професії	,64**	,24	,69**
13	Вияв високого рівня творчості у професійній діяльності	,63**	,19	,72**

Примітки: * — кореляція достовірна на рівні $p \leq 0,05$; ** — $p \leq 0,01$.

Як видно з таблиці 2, велика кількість отриманих показників опитувальника професійного самоздійснення пов'язані між собою позитивними кореляційними зв'язками на рівні значущості $p \leq 0,01$. А саме: загальний рівень професійного самоздійснення фахівця пов'язано з рівнем внутрішньо-професійного самоздійснення. Загальний рівень професійного самоздійснення у програмістів нашої вибірки пов'язано з досягненням ними поставлених професійних цілей, з визнанням досягнень професійним співтовариством, розкриттям особистісного потенціалу і здібностей та виявом високого рівня творчості у професійній діяльності. Внутрішньо-професійне самоздійснення програмістів пов'язано з переважаючим задоволенням власними професійними досягненнями, а зовнішньо-професійне самоздійснення з досягненням поставлених професійних цілей, визнанням досягнень професійним співтовариством, розкриттям особистісного потенціалу і здібностей та виявом високого рівня творчості у професійній діяльності. Також велика кількість отриманих пока-

зників за опитувальником професійного самоздійснення пов'язані між собою позитивними кореляційними зв'язками на рівні значущості $p \leq 0,05$, а саме: загальний рівень професійного самоздійснення програмістів пов'язано з потребою у професійному вдосконаленні, з формуванням власного «життєво-професійного простору» та з використанням професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями. Внутрішньо-професійне самоздійснення пов'язано з постійною постановкою нових професійних цілей та з визнанням досягнень фахівця професійним співтовариством. Зовнішньо-професійне самоздійснення пов'язано з потребою у професійному вдосконаленні, з формуванням власного «життєво-професійного простору» та з використанням професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями.

Тобто у програмістів нашої вибірки узагальнені показники професійного самоздійснення залежать як від ознак показників внутрішньо-професійного, так і від показників зовнішньо-професійного самоздійснення.

У таблиці 3 наведено результати кореляційного аналізу показників внутрішньо-

професійного самоздійснення із шкалами самоактуалізаційного тесту.

Таблиця 3

Кореляційні зв'язки ознак внутрішньопрофесійного самоздійснення із шкалами Самоактуалізаційного тесту

№	Шкала САТ	Ознаки внутрішньопрофесійного самоздійснення				
		А	Б	В	Г	Д
1	Компетентності в часі	-,16	-,14	-,03	-,25	,09
2	Підтримки	-,51*	-,25	,10	-,55*	-,27
3	Ціннісних орієнтацій	-,49*	-,26	-,00	-,42	-,25
4	Гнучкості поведінки	-,49*	-,03	,05	-,45	-,08
5	Сенситивності до себе	,12	,41	,12	-,24	-,15
6	Спонтанності	-,24	,18	-,01	-,27	-,10
7	Самоповаги	-,29	,08	-,24	-,34	-,10
8	Самоприйняття	-,48*	-,28	,22	-,29	-,22
9	Поглядів на природу людини	-,03	-,01	,22	-,14	-,33
10	Синергії	,13	,49*	,25	-,53*	-,17
11	Прийняття агресії	-,12	,36	-,05	-,53*	-,37
12	Контактності	-,34	-,09	-,31	-,04	,20
13	Пізнавальних потреб	-,23	,06	-,05	-,15	,36
14	Креативності	-,34	,04	,06	-,03	,11

Примітки: 1) ознаки внутрішньопрофесійного самоздійснення: А — «потреба у професійному вдосконаленні»; Б — «наявність проекту власного професійного розвитку»; В — «переважаюче задоволення власними професійними досягненнями»; Г — «постійна постановка нових професійних цілей»; Д — «формування власного «життєво-професійного простору»;

2) * — кореляція достовірна на рівні $p \leq 0,05$.

Як видно з таблиці 3, така ознака внутрішньопрофесійного самоздійснення, як потреба у професійному вдосконаленні має негативний кореляційний зв'язок ($p \leq 0,05$) з показниками шкали підтримки, гнучкості поведінки та самоприйняття. З чого ми робимо висновок про те, що чим вищим у наших досліджуваних є рівень внутрішньопрофесійного самоздійснення, тим нижчі показники підтримки, гнучкості поведінки та самоприйняття. А наявність проекту власного професійного розвитку має позитивний кореляційний зв'язок ($p \leq 0,05$) з показниками синергії, тобто чим вищою є здатність осмислено пов'язу-

вати суперечливі життєві явища, тим швидше формується проект власного професійного розвитку у програмістів нашої вибірки. А от постійна постановка нових професійних цілей в них має негативні кореляційні зв'язки з підтримкою, синергією і прийняттям агресії. Тобто, чим частіше фахівцем ставляться нові професійні цілі, тим нижчою в нього є необхідність осмислено пов'язувати суперечливі життєві явища та приймати агресію.

У таблиці 4 наведено результати кореляційного аналізу показників зовнішньо-професійного самоздійснення із шкалами самоактуалізаційного тесту.

Таблиця 4

Кореляційні зв'язки ознак зовнішньопрофесійного самоздійснення із шкалами самоактуалізаційного тесту

№	Шкала САТ	Ознаки внутрішньопрофесійного самоздійснення				
		А	Б	В	Г	Д
1	Компетентності в часі	,29	-,18	,17	-,54*	-,25
2	Підтримки	-,05	-,36	-,27	-,16	-,24
3	Ціннісних орієнтацій	-,04	-,04	-,21	-,11	-,29

№	Шкала САТ	Ознаки внутрішньо професійного самоздійснення				
		А	Б	В	Г	Д
4	Гнучкості поведінки	,06	-,50*	-,10	-,48*	-,31
5	Сенситивності до себе	,07	,17	-,33	-,10	,03
6	Спонтанності	,07	-,05	,53*	-,12	-,03
7	Самоповаги	-,05	-,42	,18	-,23	,15
8	Самоприйняття	,00	-,33	-,26	-,05	,04
9	Поглядів на природу людини	-,11	-,21	-,31	,24	,14
10	Синергії	,39	,09	-,03	,23	,19
11	Прийняття агресії	,07	,03	,04	-,14	-,14
12	Контактності	-,19	-,20	,27	-,17	-,19
13	Пізнавальних потреб	,12	,05	,18	,24	,13
14	Креативності	-,21	-,04	,19	,06	-,13

Примітки: 1) ознаки зовнішньо професійного самоздійснення: А — «досягнення поставлених професійних цілей»; Б — «визнання досягнень фахівця професійним співтовариством»; В — «використання професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями»; Г — «розкриття особистісного потенціалу і здібностей у професії»; Д — «вияв високого рівня творчості у професійній діяльності»;

2) * — кореляція достовірна на рівні $p \leq 0,05$.

Як видно з таблиці 4, така ознака зовнішньо професійного самоздійснення, як досягнення поставлених професійних цілей має негативний кореляційний зв'язок з гнучкістю поведінки. Тобто, коли досягнуто поставлені цілі, тоді у програміста менш гнучкою стає поведінка. Показники такої ознаки внутрішньо професійного самоздійснення, як використання професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями має позитивний кореляційний зв'язок зі спонтанністю ($p \leq 0,05$). З цього можна зробити висновок, що чим більшою є необхідність використання професійного досвіду та здо-

бутків іншими фахівцями, тим програмісти стають більш спонтанними. Розкриття особистісного потенціалу і здібностей у професії пов'язано негативними кореляційними зв'язками з компетентністю у часі і гнучкістю поведінки. Тобто, чим більше розкривається особистісний потенціал фахівцем нашої вибірки, тим менш спонтанним і компетентним у часі він є.

У таблиці 5 наведено результати кореляційного аналізу показників професійного самоздійснення із показниками професійної самоефективності та мотивації.

Таблиця 5

Кореляційні зв'язки показників професійного самоздійснення із показниками професійної самоефективності та мотивації

№	Показники самоздійснення	Самоефективність	Мотивація		
			внутрішня	зовнішня позитивна	зовнішня негативна
1	Загальний рівень професійного самоздійснення фахівця	,05	-,17	,21	,31
2	Рівень внутрішньо професійного самоздійснення	-,28	-,11	,05	,15
3	Рівень зовнішньо професійного самоздійснення	,24	-,20	,25	,36
4	Потреба у професійному вдосконаленні	,00	-,01	,09	,23
5	Наявність проекту власного професійного розвитку	,11	-,16	-,20	,13
6	Переважаюче задоволення власними професійними досягненнями	-,01	-,17	,10	,05

№	Показники самоздійснення	Самоефективність	Мотивація		
			внутрішня	зовнішня позитивна	зовнішня негативна
7	Постійна постановка нових професійних цілей	-,071	,01	,54*	,25
8	Формування власного «життєво-професійного простору»	-,11	-,36	,14	-,13
9	Досягнення поставлених професійних цілей	,07	-,47*	-,22	-,04
10	Визнання досягнень фахівця професійним співтовариством	,16	-,06	,27	,67**
11	Використання професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями	-,02	-,17	,19	,22
12	Розкриття особистісного потенціалу і здібностей у професії	,47*	,07	,44	,32
13	Вияв високого рівня творчості у професійній діяльності	,43	-,33	,11	-,06

Примітки: * — кореляція достовірна на рівні $p \leq 0,05$; ** — $p \leq 0,01$.

Як видно з таблиці 5, самоефективність програмістів має позитивний кореляційний зв'язок з розкриттям особистісного потенціалу і здібностей у професії. Тобто, чим більше вони розкривають саме власний особистісний потенціал, тим більш самоефективними вони є. А от внутрішня мотивація в них має негативний кореляційний зв'язок з досягненням поставлених професійних цілей, що потребує, на нашу думку, окремого дослідження і уточнення. Зовнішня позитивна мотивація пов'язана ($p \leq 0,05$) з постійною постановкою нових професійних цілей. А визнання досягнень фахівця професійним співтовариством має кореляційний зв'язок ($p \leq 0,01$) з показниками зовнішньої негативної мотивації. Тобто, чим вищим є рівень визнання досягнень фахівця професійним співтовариством, тим вищою в нього є зовнішня негативна мотивація. З цього ми робимо висновок про прагнення програмістів бути більш автономними і незалежними в своїй професії.

Висновки. В результаті проведеного емпіричного дослідження було виявлено, що у програмістів, які брали участь в нашому дослідженні здебільшого достатньо високий рівень професійного самоздійснення. З'ясовано, що чим старші за віком програмісти, тим вищий в них загальний рівень професійного самоздійснення та рівень внутрішньопрофесійного самоздійснення.

Також з віком в них підвищуються потреби у професійному вдосконаленні, з'являється проект власного професійного розвитку, переважає задоволення власними професійними досягненнями та розкривається особистісний потенціал і здібності у професії, тим менше в них необхідності використовувати професійний досвід та здобутки інших фахівців. Тобто, з віком вони стають все більш самостійними і автономними у власній професії. Загальний рівень професійного самоздійснення у програмістів нашої вибірки пов'язано з досягненнями ними поставлених професійних цілей, з визнанням результатів професійним співтовариством, розкриттям особистісного потенціалу і здібностей та виявом високого рівня творчості у професійній діяльності. Внутрішньопрофесійне самоздійснення програмістів має залежність від задоволення власними професійними досягненнями, а зовнішньопрофесійне самоздійснення від досягнення поставлених професійних цілей, визнання досягнень професійним співтовариством, розкриття особистісного потенціалу і здібностей та вияву високого рівня творчості у професійній діяльності. Загальний рівень професійного самоздійснення програмістів корелює з потребою у професійному вдосконаленні, формуванням власного «життєво-професійного простору» і з використанням професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями.

Внутрішньопрофесійне самоздійснення залежить від постійної постановки нових професійних цілей та визнання досягнень фахівця професійним співтовариством. Зовнішньопрофесійне самоздійснення пов'язано з потребою у професійному вдосконаленні, з формуванням власного «життєво-професійного простору» та з використанням професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями. Тобто у програмістів нашої вибірки узагальнені показники професійного самоздійснення залежать як від ознак показників внутрішньопрофесійного, так і від показників зовнішньопрофесійного самоздійснення. чим вищим у наших досліджуваних є рівень внутрішньопрофесійного самоздійснення, тим нижчими в них є показники підтримки, гнучкості поведінки та самоприйняття. Чим вищою є здатність до взаємодії та спільних дій, тим швидше формується проект власного професійного розвитку у програмістів нашої вибірки. Чим частіше фахівцем ставляться нові професійні цілі, тим нижчою в нього є необхідність взаємодіяти з іншими та

приймати їхню агресію. Коли досягнуто поставлені цілі, тоді у програміста менш гнучкою стає поведінка. Чим більшою є необхідність використання професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями, тим програмісти стають більш спонтанними. Чим більше розкривається особистісний потенціал фахівцями нашої вибірки, тим менш спонтанними і компетентними у часі вони є. Рівень зовнішньої позитивної мотивації в них впливає на постійну постановку нових професійних цілей. А чим вищим є рівень визнання досягнень фахівця професійним співтовариством, тим вищою в нього є зовнішня негативна мотивація. Самоефективність програмістів пов'язано з розкриттям власного особистісного потенціалу і постійним прагненням до професійної автономії і незалежності.

Перспективи подальших досліджень полягають у дослідженні впливів на професійне самоздійснення спеціалістів в галузі інформаційних технологій (програмістів).

Список використаних джерел:

1. Бабаева Ю.Д. Диалог с ЭВМ: психологические аспекты / Ю.Д. Бабаева, А.Е. Войсунский, В.В. Кобелев, О.К. Тихомиров // Вопросы психологии. — 1983. — №2. — С. 22-25.
2. Белая О.А. Психология программирования: человеко-машинный аспект информационных технологий / О.А. Белая, Б.А. Новиков, И.О. Одинцов. — СПб. : Изд-во СПбГУ, 2004.
3. Наенко Н.И. Психическая напряженность / Н.И. Наенко. — М. : Изд-во МГУ, 1976. — 96 с.
4. Климов Е.А. Образ мира в разнотипных профессиях / Е.А. Климов. — М. : Изд-во МГУ, 1995. — 298 с.
5. Кокун О.М. Життєве та професійне самоздійснення як предмет дослідження сучасної психології / О.М. Кокун // Практична психологія та соціальна робота. — 2013. — №9. — С. 1-5.
6. Максименко С.Д. Генеза здійснення особистості / С.Д. Максименко. — К. : Видавництво ТОВ «КММ», 2006, — 240 с.

Аннотация. В статье представлены результаты эмпирического исследования по проблеме особенностей профессионального самоосуществления специалистов в области информационных технологий (программистов). Было выявлено что у программистов, участвовавших в нашем исследовании, в большинстве случаев достаточно высокий общий уровень профессионального самоосуществления, который зависит в них от уровня потребности в профессиональном совершенствовании, от формирования собственного «жизненно профессионального пространства» и использования профессионального опыта и достижений другими специалистами. Показатели профессионального самоосуществления у них зависят как от признаков показателей внутрипрофессионального, так и от внешнепрофессионального самоосуществления. Было определено, что чем выше у них есть уровень внутрипрофессионального самоосуществления, тем ниже у них показатели поддержки, гибкости поведения и самоприятия. А чем выше способность к взаи-

модействию и совместных действий, тем быстрее у них формируется проект собственного профессионального развития. Также важным фактором является постановка специалистами новых профессиональных целей. Определено, что у них низкий уровень взаимодействия с другими специалистами и принятия их агрессии. У программистов нашей выборки выявлен достаточно высокий уровень внутренней мотивации. Уровень внешней положительной мотивации у них влияет на постоянную постановку новых профессиональных целей, а уровень внешней негативной мотивации связано с уровнем признания достижений профессиональным сообществом. Самоэффективность программистов зависит от раскрытия собственного личностного потенциала и постоянного стремления к профессиональной автономии и независимости.

Ключевые слова: самоосуществление, профессиональное самоосуществление, мотивация, программист, самоэффективность, специалисты.

Abstracts. *The article presents the results of empirical research on the characteristics of specialists' professional self-fulfilment in information technology (programmers). It is discovered, that programmers who took part in our study, have sufficiently higher overall professional self-realization, which depends on their need for professional development, on the formation of their own life-professional expanse and the use of professional experience and achievements by other professionals. Moreover, their inside — professional self-fulfilment is connected due to their professional achievements as well as external — professional self-fulfilment due to the achievement of their professional goals, the recognition of the achievements of the professional community, the disclosure of personal potential and abilities as well as the demonstration of high level of creativity in professional activities. That is, in our sample, programmers the indicators of inside and external — professional self-fulfilment are summarized and they depend of them. It was determined that the higher the level they have of inside — professional self-fulfilment, the lower they have the indicators of support, flexibility, behavior and self-acceptance. However, the higher is the ability to interact and common actions, the sooner their own professional development project is formed. In addition, an important factor is specialists' formulation of new professional goals. Is determined that they have a low level of interaction with other professionals and adoption of their aggression. It was determined that when the programmers of our sample reach their goals, then their behavior become less flexible. However, the more they have a need for professional experience and achievements of other professionals, the more they are spontaneous. The level of external positive motivation affects the permanent setting of new professional goals and the level of external negative motivation is due to the level of recognition of the achievements of professional community. Self-effectiveness is associated to the disclosure of their own personal potential and constant desire to professional autonomy and independence.*

Keywords: *self-fulfilment, professional self-fulfilment, motivation, programmer, attributes of self-fulfilment, self-effectiveness, skilled people.*